

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

№ 23/1

2009

ПРИДНІПРОВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ

Придніпровський науково-освітній інститут
інноваційних технологій в будівництві

Науково-дослідний економічний сектор регіонального розвитку

Економічний простір

Збірник наукових праць

№ 23/1

Дніпропетровськ
ПДАБА
2009

УДК 336
ББК 65.01
Е 45

*Друкується відповідно рішення Вченої Ради
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури
(протокол М8 від 24.03.2009 р.)*

Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації №279/3
видано Міністерством юстиції України 17.05.07р.

Науковий збірник "Економічний простір" включено
до Переліку спеціалізованих видань з економіки (Бюлетень ВАК України №11, 2007 р.).

Головний редактор:
доктор економічних наук, професор **Орловська Юлія Валеріївна.**

Редакційна колегія:

д.т.н., заслужений діяч науки і техніки України Большаков В.І.,	Д.е.н. Максимова Т.С., д.е.н. Пила В.І.,
д.е.н. Батура А.В.,	д.е.н. Плаксієнко В.Я.,
д.е.н. Вакульчик О.В.,	Д.е.н. Покотілов А.А.,
д.е.н. Гладій І.Й.,	д.е.н. Тяг Р.Б.,
д.е.н. Задоя А.О.,	Д.е.н. Чернюк Л.Г.,
д.е.н. Залунін В.І.,	Д.е.н. Чмир О.С.,
д.е.н. Кратт О.А.,	Д.е.н. Шевцова О.Й.

Е 45 Економічний простір: Збірник наукових праць. - № 23/1. -
Дніпропетровськ: ПДАБА. 2009. - 316 с.

В збірнику розглядаються сучасні проблеми просторових економічних систем, сталого екологозбережувачого розвитку економіки, інноваційних процесів макро і мікрорівня, кластерних форм організації бізнесу, ресурсозбереження, фінансових та інвестиційних аспектів економічного зростання, ефективності регуляційних дій органів державного управління та місцевого самоврядування. Особливої уваги в збірнику набувають питання підвищення якості освітніх функцій вищих навчальних закладів, ролі освіти в поспієндустріальному суспільстві. Для студентів, аспірантів, науковців, викладачів, представників органів державного управління та місцевого самоврядування.

УДК 336
ББК 65.01

© ПДАБА, 2009

**ЩЖЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ
МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЇХ
ДОЛАННЯ**

Владечак А. В.

Миколаївський державний аграрний університет

~ викладено результати дослідження демографічної ситуації в Миколаївській
ласті. Виявлено негативні тенденції та основні проблеми в розвитку суспільства,
і представлено шляхи їх подолання.

the article the results of research of demographic situation are expounded on the
~ple of the Mikolaivskoy area. Research of natural motion of population of area is
^ducted, certainly level of migration of population. Found out negative tendencies
\ basic problems of development of society, and also the ways of their overcoming
і >resented.

кові слова: трудовий потенціал, трудові ресурси, демографічна ситуація, міграція
пення, продуктивність праці, зайнятість населення, рівень безробіття, робоча

гуальність проблеми. Останнє десятиріччя в історії України
назвати періодом боротьби населення за виживання. За цей час
графічному розвитку країни спостерігалось більше деструктив-
оментів, ніж конструктивних, а його характер можна визначити
іє як дефіцитний і витратний, аніж відновлювальний, що зближує
основними тенденціями соціально-економічного розвитку
, повним внутрішніх протиріч та непослідовностей. Сьогодні
констатувати, що крім економічної, Україна переживає ще й
соціально-демографічну кризу, яка погрожує непередба-
ими наслідками у майбутньому. Все це у найближчі часи не просто
основним негативним чинником на шляху економічного
ання, а переросте в широкомасштабну загрозу національним
:сам України.

іаліз останніх наукових досліджень і публікацій. Спостері-
:я актуалізація наукових досліджень із визначення стану здоров'я
тездатності населення України, виділення специфічних рис та

ієчак А. В., 2009

обґрунтування можливостей поліпшення демографічних характеристик. Зокрема, дослідженням демографічних проблем в суспільстві займаються вчені Стешенко В., Піскунов В., Глуханова Г., Хижняк М. та інші. Підвищена увага науковців до проблем фізичного розвитку людини обумовлена низкою причин. По-перше, здоров'я населення під впливом несприятливого екологічного середовища, низьких матеріальних можливостей суспільства щодо відтворення трудового потенціалу, психологічних навантажень на людину дедалі погіршується [1]. По-друге, не працює державний механізм регулювання демографічних процесів > суспільстві, прийняті законодавчі акти з демографічної політики не мають реальних підстав до її ефективного впровадження, оскільки відсутня економічна база реалізації демографічних орієнтирів [3].

Деякі вчені першопричину демографічної кризи вбачають в радикальних економічних і політичних змінах, що відбуваються в суспільстві. Так, наприклад, відомий польський соціолог П. Штомпка стверджує, що, демографічна криза в Україні у першу чергу викликані біологічною та культурною травмами. Етапи перебудови економічної системи від соціалістичної до ринкової виявилися значно складнішим» як для суб'єктів господарювання так і для населення, особливо у напрямку самореалізації та впевненості у майбутньому, але не дивлячись на це, країна намагається вийти на шлях розвитку сучасної права демократичної держави, відкритої ринкової економіки, передовик

ТЕХНОЛОГІЙ. :·Г

Але, незважаючи на значну кількість публікацій та проведених досліджень, все ж таки багато аспектів залишаються не повністю розкритими і потребують всебічного вивчення. Серед основних **не** достатньо розкритих питань можна виділити причини скороченні чисельності населення, зниження рівня народжуваності та природного приросту населення, зменшення тривалості життя, зростання рівні міграції. Таким чином, все вищевикладене в сукупності визначило вибір теми написання статті.

Мета роботи. Дослідження демографічних проблем в Миколаївській області і пошук шляхів щодо їх подолання та покращення демографічної ситуації в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження показали, ^однією з основних причин, що стримують розвиток трудового нціалу в Україні, є демографічна криза. Відбувається звуження графічної бази відтворення трудового потенціалу через трудову ацію працездатного населення, скорочення тривалості життя, шення вікової структури і в перспективі скорочення трудових рсів. Щорічне збільшення інтенсивності процесів зовнішньої ії працездатної частини населення в країні близького і дальнього іжжя, низькі темпи відтворення населення, зростання показників ння населення, збільшення загальної кількості пенсіонерів, щорічне шення показників здоров'я людей як молодших, середніх, так і их вікових груп, низька тривалість життя, особливо чоловіків, у регіонах держави - характерні явища щодо стану трудового нціалу України [5].

аніз демографічної ситуації Миколаївської області свідчить про іршення показників природного росту і механічного руху населення. цьому спостерігається негативна динаміка народжуваності, який рівень смертності, зростання сальдо міграції. Неготовність та истосованість основної маси населення до нових умов, з одного у, і різке падіння рівня життя, з іншого, причинили погіршення вних показників відтворення населення, стану його здоров'я і в ільтаті призвели до зниження рівня демографічного, трудового та іального потенціалу країни.

Сількість наявного населення Миколаївської області станом на 1 січня аставлена в табл. 1.

аблиця 1. Чисельність населення в Україні та в Миколаївській області станом на 1 січня

Бказники	Роки								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Баіна, В. осіб	49,7	48,4	48,0	47,8	47,6	47,3	46,8	46,6	46,3
• солаївська Всть, осіб	1294,2	1279,0	1264,7	1251,5	1240,4	1229,5	1219,6	1211,9	1202,7

Аналіз даних таблиці свідчить про тенденцію зменшення населення в Україні в цілому, так і Миколаївської області зокрема. Так, за останні 8 років чисельність населення в Україні зменшилася з 49,7 млн. 46,3 млн. осіб, що становить 6,8 %, в Миколаївській області зменшувалася з 91,5 тис. осіб до 84,4 тис. осіб, що становить 7,1 %.

Відтворення населення є одним із головних процесів відтворення суспільства. Кількісну міру відтворення населення демонструють показники народжуваності та смертності, що представлені в наступній табл.2.

Таблиця 2. Рівень народжуваності, смертності та природного приросту населення в Україні та Миколаївській області

Показники	Роки								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	Кількість народженні, тис. осіб								
Україна	385,1	376,5	390,7	408,6	427,3	430,1	460,4	472,7	471,0
Миколаївська область	10,3	10,0	10,1	11,1	11,1	11,2	11,7	12,4	12,4
	Кількість померлих, тис. осіб								
Україна	758,1	746,0	754,9	765,4	766,2	758,2	758,1	762,9	762,9
Миколаївська область	20,2	19,5	20,2	20,6	20,2	21,1	19,3	20,0	20,0
	Природний приріст								
Україна	-373,0	-369,5	-364,2	-356,8	-334,0	-328,1	-297,7	-290,2	-290,2
Миколаївська область	-9,9	-9,5	-10,1	-9,5	-9,1	-9,9	-7,6	-7,6	-7,6

Проаналізувавши показники табл.2, можемо зробити наступний висновок, що загальна кількість померлих осіб перевищує з кожним роком кількість народжених, така негативна тенденція спостерігається цілком по Україні так зокрема і по Миколаївській області. Починаючи з 2006 року можна спостерігати деяке підвищення інтенсивності рівня народжуваності, але на жаль, воно не компенсує втрат від смертності.

На сьогодні в Україні існує ціла низка проблем у сфері сімейних стосунків, яка безпосередньо пов'язана з демографічною ситуацією в країні. Це передусім втрачені традиції багатодітності, значна кількість

номічний простір _____ III

аучень, дитяча безпритульність, тенденція до не узаконення шлюбів, призводять до народження дітей-напівсиріт.

• Характеризуючи сучасний демографічний розвиток Миколаївської області можна виділити такі основні негативні тенденції:

- падіння рівня народжуваності
- інтенсифікація смертності населення
- старіння населення
- невинне скорочення тривалості життя населення
- різке зменшення кількості шлюбів при високому рівні розлучень
- в результаті перевищення кількості померлих над кількістю жених спостерігається депопуляція населення.

Перелічені тенденції мають місце не тільки в області, а й в цілому Україні. На даний час держава дійшла межі погіршення показників народжуваності населення, переступивши яку вона не відновить навіть тієї кількості населення, що існує сьогодні.

Загальні негативні фактори впливу на соціально-економічний і демографічний розвиток країни справляють суттєвий вплив на розвиток сучасного та перспективного трудового потенціалу.

Одним з важливих чинників скорочення населення є трудові міграції, що носить характер демографічної проблеми. Виникнення внутрішньої міграції зумовлене економічними труднощами перехідного періоду, безробіттям та неповною зайнятістю, низькими доходами працівників та затримками з виплатою зарплатні та пенсії. Так, ліквідація підприємств, реорганізація підприємств, розвитку підприємництва, зменшення можливостей започаткування власного бізнесу деяка частина громадян вбачає у трудовій міграції швидкий шлях збільшення доходу та в подальшому можливість започаткування власного бізнесу.

Переміщення населення може бути пов'язане із зміною місця проживання, можливі і сезонні виїзди на заробітки. Відомо, що у трудовій міграції беруть участь переважно люди молодших вікових груп. У міру їх прибуття зростає частка молоді, а значить, і можливість зменшення демографічної ситуації (створення сім'ї, зростання

народжуваності, зменшення частки населення старшого віку, а отже. І загальних коефіцієнтів смертності). Протилежні наслідки міграції населення спостерігаються у районах вибуття мігрантів.

Рівень внутрішньо регіональної міграції населення в Миколаївська області можна представити на рис. 1.

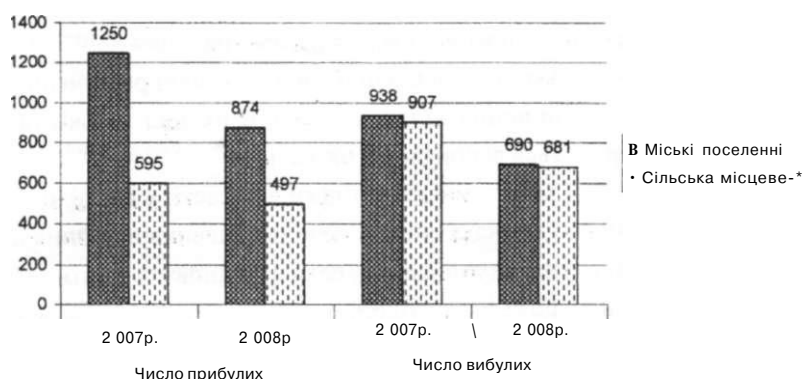

Рис. 1. Внутрішньорегіональна міграція населення Миколаївської області

Рівень внутрішньо регіональної міграції населення Миколаїв області свідчить, що в 2008 році чисельність міського населення, вибула є на 21% меншою за чисельність прибулого міського населення звітного 2008 року. Проте, число вибулих з сільської місцевості в 2008 році перевищує число прибулих в сільську місцевість на 37%.

Проте, якщо на початку 90-х років виїзди на заробітки за кордон зумовлювалися зупиненням підприємств, багатомісячними затримками з виплатою заробітної платні, зростаючим безробіттям, то нині метою у більшості випадків є підвищення добробуту, фінансування навчання, вирішення житлового питання.

Внаслідок певного покращення економічної ситуації в останні кілька років безробіття та невиплати зарплатні втратили значення основних

«вхуючих» факторів, натомість виїздити за кордон примушує **щя**, шли роботу знайти можна, але прожити на запропонований заробіток сливо, а вирішити життєво важливі матеріальні проблеми - й ів.

Отже, робоча сила в умовах глобалізації економіки стає більш ільною. Проте, на сьогоднішній день кадри, що виїжджають звати за кордон все ж таки схильні й повертатись, факторами тупають як мовний бар'єр так і менталітет, а також невисокі по і Європи доходи мігрантів. Але, на жаль, Україна не в силі зберегти их, висококваліфікованих спеціалістів.

• **сновки.** Отже, на основі проведеного дослідження можна наступний висновок, що на території Миколаївської області іється звуження демографічної бази відтворення трудового шіалу. Так, наприклад, чисельність населення Миколаївської :ті починаючи з 2000 року зменшилась на 7,1%. Кількість кених у 2008 році є на 35,8 % менша за кількість померлих. І починаючи з 2006 року рівень народжуваності дещо зріс, проте і **не** може компенсувати втрат від смертності.

Основними причинами розвитку негативних тенденцій є скорочення ілості життя, погіршення вікової структури і в перспективі зчення трудових ресурсів, а також високий рівень міграції мення. Дослідження рівня внутрішньо регіональної міграції іали, що в 2008 році число населення, яке вибуло з сільської гвості на 37 % більше за число прибулого населення.

Серед причин, які спонукають населення області мігрувати є юволеність заробітною платою за фахом; відсутність роботи за зм; необхідність терміново заробити великі гроші; скорочення зчих місць; надлишкова підготовка кадрів з високим рівнем іліфікації.

Ятя подолання демографічних проблем необхідним є формування напрямків подальшого розвитку, які б сприяли розширеному творенню населення і збільшенню тривалості його активного •удового періоду, забезпечувати сприятливі умови для всебічного

розвитку сім'ї, поліпшенню стану здоров'я населення і зниження смертності, особливо у працездатному віці.

Одним з основних шляхів подолання демографічних проб. «* області та в країні загалом є зниження рівня захворювань населення» смертності дітей до одного року, зміни життя населення, забезпе функціонування сім'ї на всіх її етапах життєдіяльності за рах> створення розвинутої соціальної інфраструктури, державних недержавних служб соціальної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богуцький О.А. Демографічна ситуація на селі// Економіка АПК. - 20Мт №11.- С.24-27.
2. Дієсперов В.С. Робочі місця в сільськогосподарському виробни В.Дієсперов//Економіка АПК. - 2005. - №4. - С.112-120.
3. Купалова Г.І., Клиновський А.Б Розвиток та розміщення продуктивних регіону: соціально-економічні аспекти: Монографія. - Тернопіль: Підру і посібники, 2005. - 229 с.
4. Статистичний щорічник Миколаївської області, 2007 рік.
5. Крилова І.Г. Економічні засади забезпечення зайнятості сільського на в регіоні: Автореф. ... канд. екон. наук. - Миколаїв, 2006. - 18 с.
6. Новікова О. Напрями вдосконалення державного та регіонального упр щодо збереження та розвитку трудового потенціалу України // Україна: праці. - 2005. - № 2. - С. 56-62.

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Збірник наукових праць

№23/1

Українською і російською мовами

*Комп'ютерну верстку та друк виконано
в редакційно-видавничому відділі ПДАБА*

Відповідальний редактор *Біла К. О.*
Технічний редактор *Плакуца Л.О.*

Підписано до друку, 23.03.09.
Формат 60x84 1/16. Спосіб друку - різнограф.
Умов.друк.арк. 19,75. Тираж 300 прим.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Україна, 49600, м. Дніпропетровськ,
вул. Чернишевського, 24А, офіс В-502
(Науково-дослідний економічний сектор регіонального розвитку Придніпровського
науково-освітнього інституту' інноваційних технологій в будівництві при ПДАБА)